

Dušan Mandák

VODNÉ DIELO SLATINKA - PRAKTICKÉ SKÚSENOSTI S VYPRACOVANÍM DOKUMENTÁCIE PODĽA ZÁKONA NR. Č. 127/1994 Z.z.

Firma Ekospol Banská Bystrica vyhrala verejnú súťaž Vodohospodárskej výstavby, š.p. Bratislava na spracovanie ekologickej expertízy stavby VD Slatinka. Súťaž bola vypísaná ešte v apríli 1993, t.j. úlohu bolo žiaduce spracovávať podľa poslednej verzie návrhu zákona o posudzovaní vplyvov na životné prostredie. Ako varianty bolo žiaduce posudzovať:

- Variant č. 1 Vodné dielo Slatinka
- Variant č. 2 Vodné dielo Horné Hámre
- Nulový variant.

Pre spracovanie "Návrhu zámeru" (po prijatí zákona len "Zámer"), t.j. prvej časti úlohy, bol prijatý po dohode s investorom názov úlohy: **"Environmentálne hodnotenie nadlepšenia prietokov Hrona"**.

Dôvodom pre kompenzačné nadlepšovanie prietokov Hrona (z niektorej novej vodnej nádrže v povodí horného Hrona) bolo odoberanie časti prietoku v profile VD Veľké Kozmálovce pre Jadrovú elektrárňu Mochovce (JEMO), pre poľnohospodárske závlahy v oblasti dolného Hrona, pre priemysel a rybníky v lokalite Levic a pre zachovanie minimálneho bilančného (biologického) prietoku v Hrone pod týmto profilom.

Z hľadiska projektovej prípravy bol viac rozpracovaný variant VD Slatinka (Úvodný projekt, Hydrokonsult Bratislava, 1987), zatiaľ čo pre VD Horné Hámre bola spracovaná len štúdia.

Z hľadiska ekologických dopadov bola pre VD Slatinka už v roku 1991 spracovaná Stavoprojektom Banská Bystrica ekologická štúdia (VD Slatinka – vplyv výstavby na ŽP). Rozsah spracovania zodpovedal požiadavkám objednávateľa a vtedajšej úrovni spracovania podobných ekologických hodnotení. V hodnotení tohoto vtedy len jedného variantu chýbalo najmä posúdenie koncepčných otázok potrieb vody na dolnom Hrone, s menšou podrobnosťou boli hodnotené vplyvy na územný systém ekologickej stability, vplyvy na biotu ako aj na sociálno hospodárske prostredie.

S prichádzajúcimi štrukturálnymi zmenami v štátnej správe pre životné prostredie i v legislatíve vznikla aj potreba nového a komplexnejšieho hodnotenia vplyvov. Navyše, návrh zámeru už bol predložený variantne, tj. hodnotil sa už aj variant VD Horné Hámre i nulový variant

(prípád, keď by sa uvažovaná činnosť nerealizovala).

Úlohu spracovával široký tím odborníkov - špecialistov najmä na biotu, hydrológiu, ale aj napr. na urbanizmus. Viaceré dotknuté orgány štátnej správy ako aj výskumné ústavy poskytli pre hodnotenie veľa vlastných údajov.

Prvá časť posudzovania - návrh zámeru - bola spracovaná v súlade s prílohou č. 2 návrhu zákona. Vychádzala zo súčasného stavu projektovej prípravy vodných diel a zo súčasného stavu poznania kvality prírodného aj životného prostredia. Na základe týchto známych údajov (bez nových náročnejších terénnych prieskumov) boli uvedené predpokladané kvalitatívne vplyvy na jednotlivé zložky prostredia ako aj predbežné opatrenia na zmiernenie, resp. úplnú elimináciu niektorých najzávažnejších dopadov.

Základné členenie jednotlivých kapitol bolo prispôbené variantnému posudzovaniu s možnosťou okamžitého porovnávania vplyvov oboch variantov. Podľa územného dopadu boli niektoré kapitoly popisované len lokálne (napr. biota v bezprostrednom okolí vodných diel), niektoré nadregionálne (hydrológia od navrhovaných vodných diel až po jestvujúce VD Veľké Kozmálovce).

Nulový variant bol prehodnotený osobitne a potom aj spoločne vo vzťahu k prvému a druhému variantu.

Súčasťou návrhu zámeru bola aj grafická dokumentácia v mierke 1:10 000 v nasledovnom členení:

Výkres č. 1: Východiskový stav ŽP (variant č. 1 a 2),
Výkres č. 2: Predpokladané vplyvy výstavby VD na ŽP (variant č. 1 a 2),

Výkres č. 3: Vodohospodárske a hydrologické pomery VD Slatinka, VD Horné Hámre a úseku Hrona po VD Veľké Kozmálovce (v mierke 1:50 000).

Už po spracovaní prvej časti bolo zrejmé, že je žiaduce prehodnotiť viaceré varianty riešenia nadlepšenia prietokov Hrona. To sa odrazilo aj vo väčšine vyjadrení zainteresovaných orgánov, organizácií i samotného obyvateľstva. Navyše v určení rozsahu hodnotenie MŽP SR (už po prijatí zákona č. 127/1994 Z.z.) požadovalo venovať zvýšenú pozornosť práci s verejnosťou pri variante VD Slatinka, nakoľko jedným z najzávažnejších

problémov bude presídlenie obyvateľov Slatinky mimo zátopovú oblasť. V zmysle rozsahu hodnotenia bolo žiaduce pre jednotlivé varianty vypracovať druhú časť posudzovania - správu o hodnotení - s názvom "**Nadlepšenie prietokov Hrona**" podľa prílohy č. 3 tohto zákona. Variant VD Horné Hámre pre jeho nevhodnosť preukázanú už v návrhu zámeru bol z ďalšieho procesu hodnotenia vyradený.

Z uvedeného je zrejmé, že pre spracovanie správy o hodnotení bolo žiaduce doplniť riešiteľský kolektív o "alternatívnych" vodohospodárov z mimovládnych organizácií (Ľudia a voda), hydrotechnikov z Technickej univerzity v Bratislave a z Výskumného ústavu vodného hospodárstva ako aj o sociológa, ktorý mal zistiť postoje obyvateľov k výstavbe VD Slatinka.

V tomto zmysle (podľa prílohy č. 3 zákona) bola samotná správa o hodnotení aj vypracovaná, no navyše mala vypracované aj 3 hlavné (ťažiskové) prílohy:

- A. Nadlepšenie prietokov Hrona bez VD Slatinka - alternatívne riešenia
- B. Biota a jej ovplyvnenie vodným dielom Slatinka,
- C. Práca s verejnosťou a sociologický prieskum lokality VD Slatinka.

Ako mapové prílohy správy o hodnotení boli vypracované výkresy:

- č. 1: VD Slatinka – východiskový stav ŽP (1:10 000)
- č. 2: VD Slatinka – vplyvy na ŽP (1:10 000)
- A/1: Alternatívne riešenie – situácia (1:75 000)
- A/2: Alternatívne riešenie: VD Mochovce – situácia (1:10 000).

Na zabezpečenie potrieb vody podľa vybraných scenárov jej čerpania boli v správe o hodnotení predložené 3 hlavné varianty, ku ktorým sa dospelo procesnosťou EIA z mnohých ďalších variantov :

a) Predkladané VD Slatinka s objemom 27,4 mil. m³ a max. prevádzkovou hladinou na kóte 331 m n.m. To vzišlo z 5 subvariantov s rozdielnosťou vo výške max. hladiny a v úprave konca vzdutia vo Zvolenskej Slatine a v návrhu hate pod Sitárkou. Zo všetkých subvariantov vyvoláva relatívne najmenej problémy obyvateľstvu Zvolenskej Slatiny aj tunajším cenným prírodným územiám.

b) Predkladané VD Mochovce s objemom 14 mil. m³ vzišlo z ďalších alternatív, resp. ich kombinácií. Na rozdiel od predkladaného variantu VD Slatinka museli tieto alternatívne riešenia vyvolávať výrazne menšie problémy obyvateľstva aj cennej prírode.

Hodnotili sa tieto alternatívy: ekologická modifikácia VN Rohozná, nová – väčšia VN v terajšej lokalite Môt'ovskej priehrady, závlahové malé vodné nádrže na odprírodnených prítokoch dolného Hrona, nadlepšova-

nie z terajšej VN Môt'ová, nadlepšovanie zo Štiavnických jazier, využitie prívodov vody z vybudovaných nádrží v záujmovom území JE Mochovce, využitie podzemných vôd v záujmovej oblasti Hrona a Žitavy, výstavba prívodu vody z Dunaja a napokon 5 rôznych veľkostných alternatív nádrží v lokalite na Malokozmálovskom potoku asi 2 km od JE Mochovce.

Posúdila sa tiež možnosť využitia vody realizáciou opatrení na celoplošné spomalenie odtoku vody z povodia Hrona, ktorá po overení môže mať v budúcnosti značný význam. Na riešenie deficitov vody v povodí dolného Hrona totiž nebude stačiť len vybudovanie veľkej nadlepšovacej nádrže. Preto alternatívne riešenie odporúča paralelne s vybudovaním veľkého vodného diela aj začatie obnovy celoplošného zdržiavania vody v hydrologicky a krajinnno-ekologicky destabilizovanej krajine. Na narušených nivách prítokov a riečnych ramien dolného Hrona ide o návrh technickej obnovy mokradí, v oráčinových častiach povodia zase ide o návrh budovania zasakovacích vegetačných línií.

c) Nulový variant, tj. riešenie, ak by sa žiaden zámer nerealizoval, sa riešil podľa zákona povinne.

Vzhľadom na projekčnú a rozpočtovú pripravenosť i majetkoprávne vysporiadanie variantu VD Slatinka je treba uviesť, že len k tomuto variantu sa mohla spracovať kompletná správa o hodnotení. Ostatné varianty alebo ich kombinácie v procese hodnotenia predstavovali určité expertné návrhy s viacerými zrejmyimi nepresnosťami. K týmto variantom v zmysle stanoveného rozsahu hodnotenia bolo vykonané primerané prehodnotenie.

V priebehu riešenia úlohy bolo vo Zvolenskej Slatine zriadené informačné stredisko pre verejnosť a súčasne bol spracovávaný sociologický prieskum obyvateľov Zvolenskej Slatiny, Slatinky i majiteľov chát v zátopovej oblasti. Obyčajne 1-krát za mesiac alebo za dva mesiace riešiteľ organizoval verejné zhromaždenia, kde za účasti starostu obce, investora i projektanta vodného diela boli občania priebežne oboznamovaní so stavom prípravných prác, s riešením najväčších problémov i s plánovaným harmonogramom výstavby. Práce s verejnosťou sa aktívne zúčastňovali aj viacerí členovia "Združenia Slatinka", ktorí však k samotnej potrebe výstavby VD zaujímali negatívne stanovisko. Naopak – najmä občania Slatinky – po dlhoročnom utrpení spôsobenom stavebnou uzáverou a "socialistickým vyvlastnením" boli k výstavbe zmierlivejší, pričom požadovali finančné odškodnenie a urýchlenú nápravu ich bytovej situácie, resp. primerané náhradné ubytovanie v rámci presídlenia obce do Zvolenskej Slatiny. Následne investor spolu s OÚ vo Zvolene a MÚ vo Zvolenskej Slatine začal túto požiadavku zabezpečovať.

V záverečnej časti posudzovania sa riešitelia pokúsili určiť poradie vhodnosti predkladaných variantov. Je treba však povedať, že na vtedajšej úrovni spracovania variantov nebolo možné stanoviť poradie z komplexného hľadiska. Preto bolo urobené len poradie podľa jednotlivých hlavných porovnávacích kritérií, ktoré vybrala skupina ekologických a vodohospodárskych expertov z riešiteľského kolektívu.

Pri vodohospodárskom porovnaní bolo riešenie VD Slatinka lepšie ako alternatívne riešenie VD Mochovce, a to hlavne z hľadiska koncepcnej, projektovej a územnej pripravenosti, a tým aj aktuálnosti dobudovania, ďalej z hľadiska odskúšanosti koncepcného a technického riešenia a väčšej polyfunkčnosti nádrže. VD Mochovce by zase z vodohospodárskeho pohľadu bola výhodnejšia hlavne vďaka svojej blízkosti k VD Veľké Kozmálovce, čo by umožnilo operatívnejšie a istejšie dodávky vody. Najhorší z vodohospodárskeho hľadiska je nulový variant, ktorý nedosahuje požadovanú zabezpečenosť odberov pre JEMO.

Z ekonomického hľadiska sa ako investične menej náročné ukazovalo VD Mochovce. Vďaka výrobe v MVE na VD Slatinka by sa však táto ekonomická výhodnosť po cca 20 rokoch vyrovnala a postupne obrátila v prospech VD Slatinka. Aj celkové investičné náklady prepočítané na 1 m³ zásobného objemu by boli pri VD Slatinka o polovicu menšie. Nulový variant by bol samozrejme investične najmenej náročný, ale veľké aj keď zriedkavé by boli ekonomické straty na poľnohospodárskej úrode a hlavne v JEMO.

Z hľadiska vplyvov na životné prostredie je výhodnejšie VD Mochovce, pretože jednak nevyvoláva nutnosť presídlenia takého množstva obyvateľov, jednak nelikviduje celoslovensky cenné lokality s hodnotami prírodnej rezervácie, ani útočiská kriticky ohrozených živočíchov a rastlín ako VD Slatinka. Nulový variant by zachránil cennú prírodu v údolí Slatinky.

Približne vyrovnané sú pri oboch lokalitách vplyvy na územný rozvoj, a to ako pozitívne (hlavne rekreácia), tak aj negatívne (likvidácia urbanistických štruktúr). V prípade nulového variantu by niekoľkokrát za dobu životnosti JEMO došlo k veľkým celospoločensky citelným výpadkom vo výrobe elektrickej energie.

Z uvedeného vyplynulo, že z vodohospodárskeho a ekonomického hľadiska je výhodnejšie stavať VD Slatinka, z environmentálneho hľadiska VD Mochovce.

Po predložení správy o hodnotení prebehlo jej pripomienkové konanie a uskutočnilo sa jej verejné prerokovanie v obci Zvolenská Slatina. Potom bol spracovaný posudok k správe o hodnotení a následne v apríli 1996 MŽP vydalo záverečné stanovisko. V ňom - v súlade s posudkom - odporúča realizovať VD Slatinka ako celkovo najvýhodnejší variant so súčasným zabezpečením viacerých opatrení, ktoré boli rozpracované už

v správe o hodnotení resp. ktoré požadovali zainteresované organizácie a verejnosť. MŽP SR konkrétne odporučilo pred realizáciou vypracovať nasledovné dokumentácie:

- Územný plán lokality VD Slatinka,
- Projekt sanácie sedimentov VN Môt'ová,
- Projekt celoplošného spomalenia odtoku a zlepšenia čistoty vôd v povodí Slatiny.

Všetky tieto dokumentácie ako súčasť podkladov k žiadosti o vydanie územného rozhodnutia už boli pre investora spracované.

Navyše MŽP SR odporučilo, aby sa ešte pred konečným rozhodnutím o povolení činnosti prijali opatrenia na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie občanov Slatinky, ktorá bola spôsobená dlhoročnou stavebnou uzáverou. V rámci programu biologického monitoringu lokality VD Slatinka (ktorý je priebežne zabezpečovaný) ministerstvo odporučilo, aby bola dôsledne kontrolovaná účinnosť opatrení na prevenciu, elimináciu, minimalizáciu a kompenzáciu vplyvov na životné prostredie, ktoré navrhovali spracovatelia správy o hodnotení.

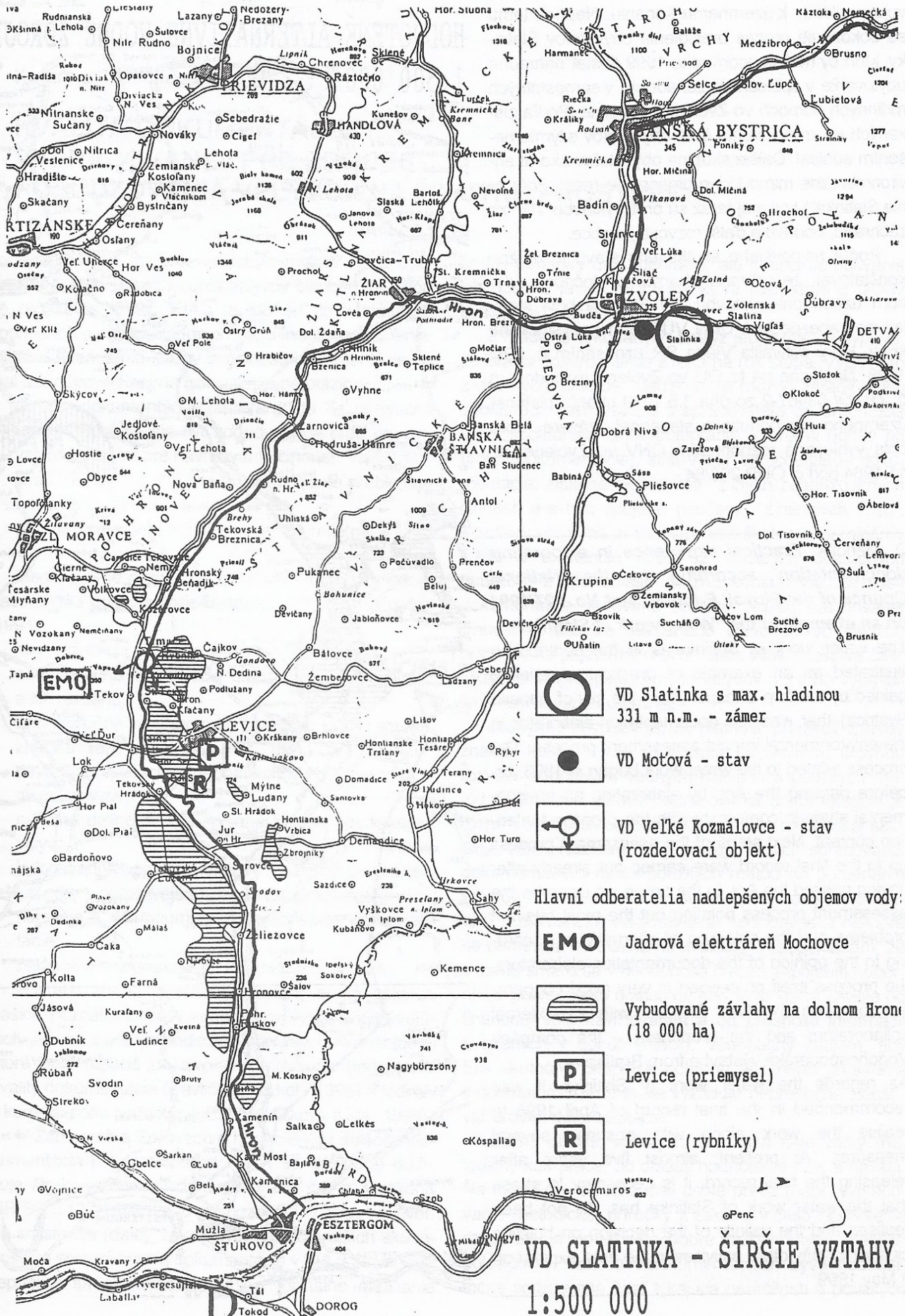
K samotnému procesu posudzovania vplyvov sa dá povedať, že sa niesol v znamení veľmi dobrej spolupráce firmy Ekospol s externými spoluriešiteľmi i s navrhovateľom - Vodohospodárskou výstavbou v Bratislave.

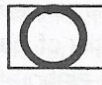
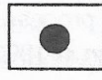

Záverom je žiaduce upozorniť ešte na jednu dôležitú skutočnosť. Už v priebehu posudzovania zámeru, ale aj neskôr predstavitelia JEMO prehlásili v tlači, že nepotrebujú nadlepšenie prietokov Hrona. S tým sa dá súhlasiť do tej miery, že vychádzajú z dočasného - ekologicky neprijateľného - vodoprávneho rozhodnutia, ktoré stanovilo minimálny prietok MQ pod VD Kozmálovce vo výške 6,6 m³.s⁻¹. Takýto prietok je biologicky úplne neprípustný, tak málo vody v Hrone ešte netieklo (Brehy v roku 1928 zaznamenali 7,6 m³.s⁻¹). Pri takom nízkom MQ je nadlepšenie z VD Slatinka určite nepotrebné.

Sohľadom na rybiu obsádku celého cca 70-kilometrového úseku dolného Hrona by však bolo žiaduce za minimálnu možnú hranicu považovať MQ = Q₃₅₅ = 12,33 m³.s⁻¹). Pri ekologicky žiaducim MQ môže v najsuchšom roku len na prevádzku JEMO chýbať takmer 4 mil. m³ vody, a to pri prevádzke len dvoch blokov a pri dočasnom odstavení ostatného priemyslu a závlah v regióne dolného Hrona. Výška ekonomickej straty spôsobenej týmto deficitom vody by podľa odhadu JEMO z roku 1994 bola vyše 1 miliardy Sk.

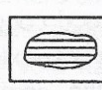

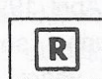
Všetky alternatívne riešenia zabezpečenia vody bez VD Slatinka sú podrobne spracované a prepočítané v správe o hodnotení aj v jej cca 150 stránkovej prílohe.

V súčasnosti - takmer štyri roky po vydaní záverečného stanoviska - je treba zdôrazniť, že VD Slatinka sa

- VD Slatinka s max. hladinou 331 m n.m. - záměr
- VD Močová - stav
- VD Veľké Kozmálovce - stav (rozdeľovací objekt)

Hlavní odberatelia nadlepšených objemov vody:

- Jadrová elektrárň Mochovce
- Vybudované závlahy na dolnom Hroni (18 000 ha)
- Levice (priemysel)
- Levice (rybníky)

VD SLATINKA - ŠIRŠIE VZŤAHY
1:500 000

Slatinka sa stále nerealizuje. Investor zatiaľ pripravuje podklady k územnému konaniu. Napriek tomu sa dokončuje proces presídlenia obyvateľov Slatinky, ktorí by mali koncom roka 1999 dostať náhradné ubytovanie v spoločnom zariadení i v samostatných rodinných domoch vo Zvolenskej Slatine. Podľa získaných informácií veľká časť obyvateľov s týmto riešením súhlasí. Ďalšia skupina obyvateľov ako aj environmentálne mimovládne organizácie (napr. Združenie Slatinka) boli a aj teraz sú proti výstavbe VD, za záchranu, obnovu a ďalší rozvoj tejto obce.

Podľa najnovšieho skutkového stavu je možné konštatovať, že ochrana záujmov spoločnosti v danom území pre výstavbu VD Slatinka bola legislatívne zabezpečená ÚPN VÚC Banskobystrického kraja, ktorý schválila vláda SR uznesením č. 394/1998. Následne na to OÚ vo Zvolene rozhodnutím č. ŽP-99/03467-2 zo dňa 3.5.1999 ukončil platnosť územného rozhodnutia o stavebnej uzávere, ktorá bola vyhlásená rozhodnutím ONV vo Zvolene 28.11.1984 pod č. OÚP 298/84.

D. Mandák: *Practical experience in elaborating documentation according to the National Council of the Slovak Republic Act No. 127/1994 on an example of the "Water work of Slatinka"*

The water work of Slatinka is in the contribution illustrated as an example of practical experience gained by the firm Ekospol (from the city of Banská Bystrica) that was the documentation-elaborator in the environmental impact assessment process. The process related to the water work began in 1993, i.e. before passing the Act, by elaborating an environmental study in conformity with the proposed intention content. Next steps of the assessment process up to the final record were carried out already after having passed the Act. In the article we describe the assessment process pointing out the most relevant problems and the selection of alternatives. According to the opinion of the documentation-elaborators, the process itself proceeded in very good cooperation between the firm Ekospol with its external collaborators and the proponent – the company Vodohospodárska výstavba from Bratislava.

As regards the water work of Slatinka, it was recommended in the final record of April 1996 to realise the work along with ensuring several measures. At present, almost five years after releasing the final record, it is necessary to stress that the water work of Slatinka has still not been realised and the validity of the decision on building closure for any other activities in the area expired on 3 May 1999.

